

ประมวลกฎหมาย แพ่ง และ พาณิชย์

ฉบับใช้งานและประกอบการศึกษา

[ปรับปรุงครั้งที่ 3]

อัปเดตประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่มีการแก้ไขล่าสุด
มีคำอธิบายมาตราสำคัญและออกสอบบ่อยครั้ง
อ้างอิงคำพิพากษาศาลฎีกาประกอบคำอธิบาย

เหมาะสำหรับนิสิต นักศึกษา และบุคคลทั่วไปที่สนใจ

ศ.วิกรณ์ รักษ์ปวงชน | รศ.วิมาน กฤตพลวิมาน | รศ.ภัญญิญา สิริบรรพิตพัฒน์

สารบัญ

—◆ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ◆—

	มาตรา	หน้า
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์		๑
ข้อความเบื้องต้น	๑-๓	๑
บรรพ ๑ หลักทั่วไป		
ลักษณะ ๑ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป	๔-๑๔	๔
ลักษณะ ๒ บุคคล	๑๕-๑๓๖	๖
หมวด ๑ บุคคลธรรมดา	๑๕-๖๔	๖
ส่วนที่ ๑ สภาพบุคคล	๑๕-๑๘	๖
ส่วนที่ ๒ ความสามารถ	๑๙-๓๖	๗
ส่วนที่ ๓ ภูมิลำเนา	๓๗-๔๗	๑๑
ส่วนที่ ๔ สาบสูญ	๔๘-๖๔	๑๓
หมวด ๒ นิติบุคคล	๖๕-๑๓๖	๑๗
ส่วนที่ ๑ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป	๖๕-๗๗	๑๗
ส่วนที่ ๒ สมาคม	๗๘-๑๐๙	๑๙
ส่วนที่ ๓ มูลนิธิ	๑๑๐-๑๓๖	๒๓
ลักษณะ ๓ ทรัพย์สิน	๑๓๗-๑๔๘	๓๖
ลักษณะ ๔ นิติกรรม		๓๘
หมวด ๑ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป	๑๔๙-๑๕๓	๓๘
หมวด ๒ การแสดงเจตนา	๑๕๔-๑๗๑	๓๙
หมวด ๓ โฆษะกรรมและโมฆียะกรรม	๑๗๒-๑๘๑	๔๒
หมวด ๔ เงื่อนไขและเงื่อนไขเวลา	๑๘๒-๑๙๓	๔๕

	มาตรา	หน้า
ลักษณะ ๒ สัญญา	๓๕๔-๓๙๔	๙๑
หมวด ๑ ก่อให้เกิดสัญญา	๓๕๔-๓๖๘	๙๑
หมวด ๒ ผลแห่งสัญญา	๓๖๙-๓๗๖	๙๔
หมวด ๓ มัดจำและกำหนดเบี้ยปรับ	๓๗๗-๓๘๕	๙๖
หมวด ๔ เลิกสัญญา	๓๘๖-๓๙๔	๙๘
ลักษณะ ๓ จัดการงานนอกสั่ง	๓๙๕-๔๐๕	๑๐๐
ลักษณะ ๔ ลากมิกควรได้	๔๐๖-๔๑๙	๑๐๒
ลักษณะ ๕ ละเมิด	๔๒๐-๔๕๒	๑๐๖
หมวด ๑ ความรับผิดเพื่อละเมิด	๔๒๐-๔๓๗	๑๐๖
หมวด ๒ ค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิด	๔๓๘-๔๔๘	๑๐๙
หมวด ๓ นิรโทษกรรม	๔๔๙-๔๕๒	๑๑๒

บรรพ ๓ เอกเทศสัญญา

ลักษณะ ๑ ซื้อขาย	๔๕๓-๕๑๗	๑๑๖
หมวด ๑ สภาพและหลักสำคัญของสัญญาซื้อขาย	๔๕๓-๔๖๐	๑๑๖
ส่วนที่ ๑ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป	๔๕๓-๔๕๗	๑๑๖
ส่วนที่ ๒ การโอนกรรมสิทธิ์	๔๕๘-๔๖๐	๑๑๗
หมวด ๒ หน้าที่และความรับผิดของผู้ขาย	๔๖๑-๔๘๕	๑๑๘
ส่วนที่ ๑ การส่งมอบ	๔๖๑-๔๗๑	๑๑๘
ส่วนที่ ๒ ความรับผิดเพื่อชำรุดบกพร่อง	๔๗๒-๔๗๔	๑๒๐
ส่วนที่ ๓ ความรับผิดในการรอนสิทธิ	๔๗๕-๔๘๒	๑๒๑
ส่วนที่ ๔ ข้อสัญญาว่าจะไม่ต้องรับผิด	๔๘๓-๔๘๕	๑๒๒

	มาตรา	หน้า
หมวด ๓ หน้าที่ของผู้ซื้อ	๔๘๖-๔๙๐	๑๒๓
หมวด ๔ การซื้อขายเฉพาะบางอย่าง	๔๙๑-๕๑๓	๑๒๔
ส่วนที่ ๑ ขายฝาก	๔๙๑-๕๐๒	๑๒๔
ส่วนที่ ๒ ขายตามตัวอย่าง	๕๐๓-๕๐๘	๑๒๖
ขายตามคำพรรณนา		
ขายเพื่อชอบ		
ส่วนที่ ๓ ขายทอดตลาด	๕๐๙-๕๑๓	๑๒๖
ลักษณะ ๒ แลกเปลี่ยน	๕๑๔-๕๒๐	๑๒๙
ลักษณะ ๓ ให้	๕๒๑-๕๓๖	๑๒๙
ลักษณะ ๔ เช่าทรัพย์	๕๓๗-๕๓๑	๑๓๒
หมวด ๑ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป	๕๓๗-๕๔๕	๑๓๒
หมวด ๒ หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ให้เช่า	๕๔๖-๕๕๑	๑๓๔
หมวด ๓ หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้เช่า	๕๕๒-๕๖๓	๑๓๕
หมวด ๔ ความระงับแห่งสัญญาเช่า	๕๖๔-๕๗๑	๑๓๗
ลักษณะ ๕ เช่าซื้อ	๕๗๒-๕๗๔	๑๓๘
ลักษณะ ๖ จ้างแรงงาน	๕๗๕-๕๘๖	๑๓๙
ลักษณะ ๗ จ้างทำของ	๕๘๗-๖๐๗	๑๔๑
ลักษณะ ๘ รับขน	๖๐๘-๖๓๙	๑๔๔
หมวด ๑ รับขนของ	๖๑๐-๖๓๓	๑๔๔
หมวด ๒ รับขนคนโดยสาร	๖๓๔-๖๓๙	๑๔๙
ลักษณะ ๙ ยืม	๖๔๐-๖๕๖	๑๕๐
หมวด ๑ ยืมใช้คงรูป	๖๔๐-๖๔๙	๑๕๐
หมวด ๒ ยืมใช้สิ้นเปลือง	๖๕๐-๖๕๖	๑๕๑
ลักษณะ ๑๐ ฝากทรัพย์	๖๕๗-๖๗๙	๑๕๓
หมวด ๑ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป	๖๕๗-๖๗๑	๑๕๓
หมวด ๒ วิธีเฉพาะการฝากเงิน	๖๗๒-๖๗๓	๑๕๕
หมวด ๓ วิธีเฉพาะสำหรับเจ้าสำนักโรงแรม	๖๗๔-๖๗๙	๑๕๖

	มาตรา	หน้า
ลักษณะ ๑๑ คำประกัน	๖๘๐-๖๙๑	๑๕๘
หมวด ๑ บทเปิดเสร็จทั่วไป	๖๘๐-๖๘๕/๑	๑๕๘
หมวด ๒ ผลก่อนชำระหนี้	๖๘๖-๖๙๒	๑๖๐
หมวด ๓ ผลภายหลังชำระหนี้	๖๙๓-๖๙๗	๑๖๒
หมวด ๔ ความระงับสิ้นไปแห่งการคำประกัน	๖๙๘-๗๐๑	๑๖๓
ลักษณะ ๑๒ จำนอง	๗๐๒-๗๔๖	๑๖๔
หมวด ๑ บทเปิดเสร็จทั่วไป	๗๐๒-๗๑๔/๑	๑๖๔
หมวด ๒ สิทธิจำนองครอบเพียงใด	๗๑๕-๗๒๑	๑๖๖
หมวด ๓ สิทธิและหน้าที่ของ ผู้รับจำนองและผู้จำนอง	๗๒๒-๗๒๗/๑	๑๖๗
หมวด ๔ การบังคับจำนอง	๗๒๘-๗๓๕	๑๖๙
หมวด ๕ สิทธิและหน้าที่ของ ผู้รับโอนทรัพย์สินซึ่งจำนอง	๗๓๖-๗๔๓	๑๗๑
หมวด ๖ ความระงับสิ้นไปแห่งสัญญาจำนอง	๗๔๔-๗๔๖	๑๗๔
ลักษณะ ๑๓ จำนำ	๗๔๗-๗๖๙	๑๗๕
หมวด ๑ บทเปิดเสร็จทั่วไป	๗๔๗-๗๕๗	๑๗๕
หมวด ๒ สิทธิและหน้าที่ของผู้จำนำและ ผู้รับจำนำ	๗๕๘-๗๖๓	๑๗๗
หมวด ๓ การบังคับจำนำ	๗๖๔-๗๖๘	๑๗๘
หมวด ๔ ความระงับสิ้นไปแห่งการจำนำ	๗๖๙	๑๗๙
ลักษณะ ๑๔ เก็บของในคลังสินค้า	๗๗๐-๗๙๖	๑๗๙
หมวด ๑ บทเปิดเสร็จทั่วไป	๗๗๐-๗๗๔	๑๗๙
หมวด ๒ ใบรับของคลังสินค้าและ ประทวนสินค้า	๗๗๕-๗๙๖	๑๘๐
ลักษณะ ๑๕ ตัวแทน	๗๙๗-๘๔๔	๑๘๔
หมวด ๑ บทเปิดเสร็จทั่วไป	๗๙๗-๘๐๖	๑๘๔
หมวด ๒ หน้าที่และความรับผิดชอบของ ตัวแทนต่อตัวการ	๘๐๗-๘๑๔	๑๘๖

	มาตรา	หน้า
หมวด ๓ หน้าที่และความรับผิดชอบ ต่อการต่อตัวแทน	๘๑๕-๘๑๙	๑๘๘
หมวด ๔ ความรับผิดชอบต่อการและ ตัวแทนต่อบุคคลภายนอก	๘๒๐-๘๒๕	๑๘๙
หมวด ๕ ความระงับสิ้นไปแห่งสัญญา ตัวแทน	๘๒๖-๘๓๒	๑๙๐
หมวด ๖ ตัวแทนค้าต่าง	๘๓๓-๘๔๔	๑๙๑
ลักษณะ ๑๖ นายหน้า	๘๔๕-๘๔๙	๑๙๓
ลักษณะ ๑๗ ประนีประนอมยอมความ	๘๕๐-๘๕๒	๑๙๔
ลักษณะ ๑๘ การพนัน และขั้นตอน	๘๕๓-๘๕๕	๑๙๕
ลักษณะ ๑๙ บัญชีเดินสะพัด	๘๕๖-๘๖๐	๑๙๕
ลักษณะ ๒๐ ประกันภัย	๘๖๑-๘๙๗	๑๙๖
หมวด ๑ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป	๘๖๑-๘๖๘	๑๙๖
หมวด ๒ ประกันวินาศภัย	๘๖๙-๘๘๘	๑๙๙
ส่วนที่ ๑ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป	๘๖๙-๘๘๒	๑๙๙
ส่วนที่ ๒ วิธีเฉพาะการประกันภัย ในการรับชน	๘๘๓-๘๘๖	๒๐๒
ส่วนที่ ๓ ประกันภัยค้ำจุน	๘๘๗-๘๘๘	๒๐๓
หมวด ๓ ประกันชีวิต	๘๘๙-๘๙๗	๒๐๔
ลักษณะ ๒๑ ตัวเงิน	๘๙๘-๑๐๑๑	๒๐๖
หมวด ๑ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป	๘๙๘-๙๐๗	๒๐๖
หมวด ๒ ตัวแลกเงิน	๙๐๘-๙๘๑	๒๐๘
ส่วนที่ ๑ การออกและสลักหลัง ตัวแลกเงิน	๙๐๘-๙๒๖	๒๐๘
ส่วนที่ ๒ การรับรอง	๙๒๗-๙๓๗	๒๑๒
ส่วนที่ ๓ อาวัล	๙๓๘-๙๔๐	๒๑๕
ส่วนที่ ๔ การใช้เงิน	๙๔๑-๙๔๙	๒๑๖
ส่วนที่ ๕ การสอดเข้าแก้หน้า	๙๕๐-๙๕๘	๒๑๗

	มาตรา	หน้า
ส่วนที่ ๖ สิทธิไถ่เบียดเพราะเขา ไม่รับรองหรือไม่ใช้เงิน	๙๕๙-๙๖๔	๒๒๐
ส่วนที่ ๗ ตัวแลกเงินเป็นสำหรับ	๙๖๕-๙๘๑	๒๒๓
หมวด ๓ ตัวสัญญาใช้เงิน	๙๘๒-๙๘๖	๒๒๘
หมวด ๔ เชื้อค	๙๘๗-๑๐๐๐	๒๓๐
หมวด ๕ อายุความ	๑๐๐๑-๑๐๐๕	๒๓๔
หมวด ๖ ตัวเงินปลอม ตัวเงินถูกลัก และตัวเงินหาย	๑๐๐๖-๑๐๑๑	๒๓๕
ลักษณะ ๒๒ หุ้นส่วนและบริษัท	๑๐๑๒-๑๒๓๗/๔	๒๓๗
หมวด ๑ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป	๑๐๑๒-๑๐๒๔	๒๓๗
หมวด ๒ ห้างหุ้นส่วนสามัญ	๑๐๒๕-๑๐๓๖	๒๔๐
ส่วนที่ ๑ บทวิเคราะห์	๑๐๒๕	๒๔๐
ส่วนที่ ๒ ความเกี่ยวพันระหว่าง ผู้เป็นหุ้นส่วนด้วยกันเอง	๑๐๒๖-๑๐๔๘	๒๔๐
ส่วนที่ ๓ ความเกี่ยวพันระหว่าง ผู้เป็นหุ้นส่วนกับบุคคล ภายนอก	๑๐๔๙-๑๐๕๔	๒๔๓
ส่วนที่ ๔ การเลิกและชำระบัญชี ห้างหุ้นส่วนสามัญ	๑๐๕๕-๑๐๖๓	๒๔๔
ส่วนที่ ๕ การจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนสามัญ	๑๐๖๔-๑๐๗๒	๒๔๗
ส่วนที่ ๖ การควบห้างหุ้นส่วน จดทะเบียนเข้ากัน	๑๐๗๓-๑๐๗๖	๒๕๐
หมวด ๓ ห้างหุ้นส่วนจำกัด	๑๐๗๗-๑๐๙๕	๒๕๑
หมวด ๔ บริษัทจำกัด	๑๐๙๖-๑๒๔๑/๗	๒๕๕
ส่วนที่ ๑ สภาพและการตั้ง บริษัทจำกัด	๑๐๙๖-๑๑๑๖	๒๕๕
ส่วนที่ ๒ หุ้นและผู้ถือหุ้น	๑๑๑๗-๑๑๔๓	๒๖๒

	มาตรา	หน้า
ส่วนที่ ๓ วิธีจัดการบริษัทจำกัด	๑๑๔๔-๑๒๐๗	๒๖๗
๑. บทเปิดเสร็จทั่วไป	๑๑๔๔-๑๑๔๙	๒๖๗
๒. กรรมการ	๑๑๕๐-๑๑๗๐	๒๖๘
๓. ประชุมใหญ่	๑๑๗๑-๑๑๙๕	๒๗๑
๔. บัญชีงบดุล	๑๑๙๖-๑๑๙๙	๒๗๕
๕. เงินปันผลและ เงินสำรอง	๑๒๐๐-๑๒๐๕	๒๗๖
๖. สมุดและบัญชี	๑๒๐๖-๑๒๐๗	๒๗๗
ส่วนที่ ๔ การสอบบัญชี	๑๒๐๘-๑๒๑๔	๒๗๘
ส่วนที่ ๕ การตรวจ	๑๒๑๕-๑๒๑๙	๒๗๙
ส่วนที่ ๖ การเพิ่มทุนและลดทุน	๑๒๒๐-๑๒๒๘	๒๘๐
ส่วนที่ ๗ หุ้นกู้	๑๒๒๙-๑๒๓๕	๒๘๒
ส่วนที่ ๘ เลิกบริษัทจำกัด	๑๒๓๖-๑๒๓๗	๒๘๒
ส่วนที่ ๙ การควบบริษัทจำกัด	๑๒๓๘-๑๒๔๓	๒๘๓
ส่วนที่ ๑๐ หนังสือบอกกล่าว	๑๒๔๔-๑๒๔๕	๒๘๖
ส่วนที่ ๑๑ การถอนทะเบียน บริษัทร้าง	๑๒๔๖	๒๘๗
ส่วนที่ ๑๒ การแปรสภาพ ห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน และห้างหุ้นส่วนจำกัด เป็นบริษัทจำกัด	๑๒๔๖/๑-๑๒๔๑/๗	๒๘๗
หมวด ๕ การชำระบัญชีห้างหุ้นส่วน จดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด และบริษัทจำกัด	๑๒๔๗-๑๒๗๓	๒๙๐
หมวด ๖ การถอนทะเบียนห้างหุ้นส่วน จดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด และบริษัทจำกัดร้าง	๑๒๗๓/๑-๑๒๗๓/๔	๒๙๔
ลักษณะ ๒๓ สิ้นสุด	๑๒๗๔-๑๒๙๗	๒๙๖

บรรพ ๔ ทรัพย์สิน

ลักษณะ ๑	บทเปิดเสร็จทั่วไป	๑๒๙๘-๑๓๐๗	๒๙๘
ลักษณะ ๒	กรรมสิทธิ์	๑๓๐๘-๑๓๖๖	๓๐๐
	หมวด ๑ การได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์	๑๓๐๘-๑๓๓๔	๓๐๐
	หมวด ๒ แดนแห่งกรรมสิทธิ์ และการใช้กรรมสิทธิ์	๑๓๓๕-๑๓๕๕	๓๐๕
	หมวด ๓ กรรมสิทธิ์รวม	๑๓๕๖-๑๓๖๖	๓๑๐
ลักษณะ ๓	ครอบครอง	๑๓๖๗-๑๓๘๖	๓๑๒
ลักษณะ ๔	ภาระจำยอม	๑๓๘๗-๑๔๐๑	๓๑๕
ลักษณะ ๕	อาศัย	๑๔๐๒-๑๔๐๙	๓๑๗
ลักษณะ ๖	สิทธิเหนือพื้นดิน	๑๔๑๐-๑๔๑๖	๓๑๘
ลักษณะ ๗	สิทธิเก็บกิน	๑๔๑๗-๑๔๒๘	๓๑๙
ลักษณะ ๘	ภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์	๑๔๒๙-๑๔๓๔	๓๒๒

บรรพ ๕ ครอบครัว

ลักษณะ ๑	การสมรส	๑๔๓๕-๑๕๓๕	๓๒๖
	หมวด ๑ การหมั้น	๑๔๓๕-๑๔๔๗/๒	๓๒๖
	หมวด ๒ เงื่อนไขแห่งการสมรส	๑๔๔๘-๑๔๖๐	๓๒๙
	หมวด ๓ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส	๑๔๖๑-๑๔๖๔/๑	๓๓๒
	หมวด ๔ ทรัพย์สินระหว่างคู่สมรส	๑๔๖๕-๑๔๙๓	๓๓๓
	หมวด ๕ ความเป็นโมฆะของการสมรส	๑๔๙๔-๑๕๐๐	๓๔๐
	หมวด ๖ การสิ้นสุดแห่งการสมรส	๑๕๐๑-๑๕๓๕	๓๔๓
ลักษณะ ๒	บิดามารดากับบุตร	๑๕๓๖-๑๕๙๘/๓๗	๓๕๒
	หมวด ๑ บิดามารดา	๑๕๓๖-๑๕๖๐	๓๕๒
	หมวด ๒ สิทธิและหน้าที่ของ บิดามารดาและบุตร	๑๕๖๑-๑๕๘๔/๑	๓๖๐

หมวด ๓ ความปกครอง	๑๕๘๕-๑๕๙๘/๑๘	๓๖๖
หมวด ๔ บุตรบุญธรรม	๑๕๙๘/๑๙-๑๕๙๘/๓๗	๓๗๓
ลักษณะ ๓ ค่าอุปการะเลี้ยงดู	๑๕๙๘/๓๘-๑๕๙๘/๔๑	๓๗๘

บรรพ ๖ มรดก

ลักษณะ ๑ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป	๑๕๙๙-๑๖๑๙	๓๘๐
หมวด ๑ การตกทอดแห่งทรัพย์มรดก	๑๕๙๙-๑๖๐๓	๓๘๐
หมวด ๒ การเป็นทายาท	๑๖๐๔-๑๖๐๗	๓๘๑
หมวด ๓ การตัดมิให้รับมรดก	๑๖๐๘-๑๖๐๙	๓๘๓
หมวด ๔ การสละมรดกและอื่นๆ	๑๖๑๐-๑๖๑๙	๓๘๓
ลักษณะ ๒ สิทธิโดยธรรมในการรับมรดก	๑๖๒๐-๑๖๔๕	๓๘๖
หมวด ๑ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป	๑๖๒๐-๑๖๒๘	๓๘๖
หมวด ๒ การแบ่งทรัพย์มรดกกระหว่าง ทายาทโดยธรรมในลำดับและ ชั้นต่างๆ	๑๖๒๙-๑๖๓๑	๓๘๘
หมวด ๓ การแบ่งส่วนมรดกของทายาท โดยธรรมในลำดับและชั้นต่างๆ	๑๖๓๒-๑๖๓๘	๓๘๙
ส่วนที่ ๑ ญาติ	๑๖๓๒-๑๖๓๔	๓๘๙
ส่วนที่ ๒ คู่สมรส	๑๖๓๕-๑๖๓๘	๓๙๐
หมวด ๔ การรับมรดกแทนที่กัน	๑๖๓๙-๑๖๔๕	๓๙๑
ลักษณะ ๓ พินัยกรรม	๑๖๔๖-๑๗๑๐	๓๙๒
หมวด ๑ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป	๑๖๔๖-๑๖๕๔	๓๙๒
หมวด ๒ แบบพินัยกรรม	๑๖๕๕-๑๖๗๒	๓๙๕
หมวด ๓ ผลและการตีความแห่งพินัยกรรม	๑๖๗๓-๑๖๘๕	๔๐๐
หมวด ๔ พินัยกรรมที่ตั้งผู้ปกครองทรัพย์	๑๖๘๖-๑๖๙๒	๔๐๓
หมวด ๕ การเพิกถอนและการตกไป แห่งพินัยกรรมหรือข้อกำหนด พินัยกรรม	๑๖๙๓-๑๖๙๙	๔๐๔

	มาตรา	หน้า
หมวด ๖ ความเสียหายแห่งพินัยกรรม หรือข้อกำหนดพินัยกรรม	๑๗๐๐-๑๗๑๐	๔๐๖
ลักษณะ ๔ วิธีจัดการและปันทรัพย์มรดก	๑๗๑๑-๑๗๕๒	๔๐๙
หมวด ๑ ผู้จัดการมรดก	๑๗๑๑-๑๗๓๓	๔๐๙
หมวด ๒ การรวบรวมจำหน่ายทรัพย์มรดก เป็นตัวเงิน และการชำระหนี้กับ แบ่งปันทรัพย์มรดก	๑๗๓๔-๑๗๔๔	๔๑๓
หมวด ๓ การแบ่งมรดก	๑๗๔๕-๑๗๕๒	๔๑๖
ลักษณะ ๕ มรดกที่ไม่มีผู้รับ	๑๗๕๓	๔๑๘
ลักษณะ ๖ อายุความ	๑๗๕๔-๑๗๕๕	๔๑๙

คำอธิบายมาตราสำคัญ

บรรพ ๑	๔๒๒
บรรพ ๒	๔๓๖
บรรพ ๓	๔๔๕
บรรพ ๔	๔๖๖
บรรพ ๕	๕๐๗
บรรพ ๖	๕๒๓

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ข้อความเบื้องต้น

มาตรา ๑ กฎหมายนี้ให้เรียกว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

มาตรา ๒ ให้ใช้ประมวลกฎหมายนี้ตั้งแต่วันที่ 1 เดือนมกราคม
พระพุทธศักราช ๒๔๖๘ เป็นต้นไป

มาตรา ๓ ตั้งแต่วันที่ใช้ประมวลกฎหมายนี้สืบไป ให้ยกเลิกบรรดากฎหมาย กฎ
และข้อบังคับอื่นๆ ในส่วนที่มีบัญญัติไว้แล้วในประมวลกฎหมายนี้ หรือซึ่งแย้งกับ
บทแห่งประมวลกฎหมายนี้

บรรพ ๑

หลักทั่วไป

ลักษณะ ๑

บทเบ็ดเสร็จทั่วไป

มาตรา ๔ กฎหมายนั้น ต้องใช้ในบรรดากรณีซึ่งต้องด้วยบทบัญญัติใดๆ แห่งกฎหมายตามตัวอักษร หรือตามความมุ่งหมายของบทบัญญัตินั้นๆ

เมื่อไม่มีบทกฎหมายที่จะยกมาปรับคดีได้ ให้วินิจฉัยคดีนั้นตามจารีตประเพณี แห่งท้องถิ่น ถ้าไม่มีจารีตประเพณีเช่นว่านั้น ให้วินิจฉัยคดีอาศัยเทียบบทกฎหมาย ที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง และถ้าบทกฎหมายเช่นนั้นไม่มีด้วย ให้วินิจฉัยตามหลัก กฎหมายทั่วไป

มาตรา ๕ ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี บุคคลทุกคนต้องกระทำ โดยสุจริต

มาตรา ๖ ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า บุคคลทุกคนกระทำการโดยสุจริต

มาตรา ๗ ถ้าจะต้องเสียดอกเบี้ยแก่กันและกันได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้โดย นิติกรรม หรือโดยบทกฎหมายอันชัดแจ้ง ให้ใช้อัตราร้อยละสามต่อปี

อัตราตามวรรคหนึ่งอาจปรับเปลี่ยนให้ลดลงหรือเพิ่มขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับ สภาพเศรษฐกิจ ของประเทศได้โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา โดยปกติให้กระทรวง การคลังพิจารณาทบทวนทุกสามปี ให้ใกล้เคียงกับอัตราเฉลี่ยระหว่างอัตราดอกเบี้ย เงินฝากกับอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืมของธนาคารพาณิชย์

มาตรา ๘ คำว่า “เหตุสุดวิสัย” หมายความว่า เหตุใดๆ อันจะเกิดขึ้นก็ดี จะให้ผลพิบัติก็ดี เป็นเหตุที่ไม่อาจป้องกันได้แม้ทั้งบุคคลผู้ต้องประสบหรือใกล้ จะต้องประสบเหตุนั้นจะได้จัดการระมัดระวังตามสมควรอันพึงคาดหมายได้จาก บุคคลในฐานะและภาวะเช่นนั้น

มาตรา ๒๒๓ ถ้าฝ่ายผู้เสียหายได้มีส่วนทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งก่อให้เกิดความเสียหายด้วยซ้ำ ท่านว่าหนี้นั้นจะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ฝ่ายผู้เสียหายมากน้อยเพียงใดนั้นต้องอาศัยพฤติการณ์เป็นประมาณ ข้อสำคัญก็คือว่าความเสียหายนั้นได้เกิดขึ้นเพราะฝ่ายไหนเป็นผู้ก่อยิ่งหย่อนกว่ากันเพียงไร

วิธีเดียวกันนี้ ท่านให้ใช้แม้ทั้งที่ความผิดของฝ่ายผู้เสียหายจะมีแต่เพียงละเลย ไม่เตือนลูกหนี้ให้รู้สึกถึงอันตรายแห่งการเสียหายอันเป็นอย่างไรร้ายแรงผิดปกติ ซึ่งลูกหนี้ไม่รู้หรือไม่อาจจะรู้ได้ หรือเพียงแต่ละเลยไม่บำบัดปัดป้อง หรือบรรเทาความเสียหายนั้นด้วย อนึ่งบทบัญญัติแห่งมาตรา ๒๒๐ นั้นท่านให้นำมาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม

มาตรา ๒๒๔ หนี้เงินนั้น ให้คิดดอกเบี้ยในระหว่างเวลาผิดนัดในอัตราที่กำหนดตามมาตรา ๑ บวกด้วยอัตราเพิ่มร้อยละสองต่อปี ถ้าเจ้าหนี้อาจเรียกดอกเบี้ยได้สูงกว่านั้นโดยอาศัยเหตุอย่างอื่น อันชอบด้วยกฎหมาย ก็ให้คงส่งดอกเบี้ยต่อไปตามนั้น

ห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยซ้อนดอกเบี้ยในระหว่างผิดนัด

การพิสูจนค่าเสียหายอย่างอื่นนอกจากนั้น ให้พิสูจนได้

มาตรา ๒๒๔/๑ ถ้าลูกหนี้มีหน้าที่ผ่อนชำระหนี้เงินเป็นงวด และลูกหนี้ผิดนัดไม่ชำระหนี้ ในงวดใด เจ้าหนี้อาจเรียกดอกเบี้ยในระหว่างเวลาผิดนัดได้เฉพาะจากต้นเงินของงวดที่ลูกหนี้ผิดนัดนั้น

ข้อตกลงใดขัดกับความในวรรคหนึ่ง ข้อตกลงนั้นเป็นโมฆะ

มาตรา ๒๒๕ ถ้าลูกหนี้จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อราคาวัตถุอันได้เสื่อมเสียไประหว่างผิดนัดก็ดี หรือวัตถุอันไม่อาจส่งมอบได้เพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันเกิดขึ้นระหว่างผิดนัดก็ดี ท่านว่าเจ้าหนี้จะเรียกดอกเบี้ยในจำนวนที่จะต้องใช้เป็นค่าสินไหมทดแทน คิดตั้งแต่เวลาอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการกะประมาณราคานั้นก็ได้ วิธีเดียวกันนี้ท่านให้ใช้ตลอดถึงการที่ลูกหนี้จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการที่ราคาวัตถุตกต่ำเพราะวัตถุนั้นเสื่อมเสียลงในระหว่างเวลาที่ผิดนัดนั้นด้วย

มาตรา ๑๐๑๖ การจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท การแก้ไขข้อความที่ได้จดทะเบียนไว้ในภายหลัง และการจดทะเบียนอย่างอื่นตามลักษณะ ๒๒ หุ้นส่วน และบริษัท ที่กำหนดให้จดทะเบียน ให้จดทะเบียน ณ สำนักงานทะเบียนหุ้นส่วน บริษัทที่สำนักงานแห่งใหญ่ตั้งอยู่หรือตามที่รัฐมนตรี เจ้ากระทรวงประกาศกำหนด

มาตรา ๑๐๑๗ ถ้าข้อความหรือข้อมูลที่จะใช้ในการจดทะเบียนหรือประกาศโฆษณาเกิดขึ้นในต่างประเทศ ให้เริ่มนับระยะเวลาสำหรับการจดทะเบียนหรือประกาศโฆษณา ตั้งแต่เมื่อข้อความ หรือข้อมูลนั้นมาถึงสำนักงานแห่งใหญ่ของ ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท

มาตรา ๑๐๑๘ ในการจดทะเบียน ท่านให้เสียค่าธรรมเนียมตามกฎหมายข้อบังคับ ซึ่งรัฐมนตรี*เจ้ากระทรวงตั้งไว้

มาตรา ๑๐๑๙ ถ้าคำขอจดทะเบียนหรือเอกสารซึ่งต้องจดทะเบียนไม่มีรายการบริบูรณ์ตามที่บังคับไว้ในลักษณะนี้ ว่าให้จดแจ้งก็ดี หรือถ้ารายการอันใดซึ่งจะแจ้งในคำขอหรือในเอกสารนั้นขัดกับกฎหมายก็ดี หรือถ้าเอกสารใดซึ่งกำหนดไว้ว่าให้ส่งด้วยกันกับคำขอจดทะเบียนยังขาดอยู่มิได้ส่งให้ครบก็ดี หรือถ้าไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขข้ออื่นซึ่งกฎหมายบังคับไว้ก็ดี นายทะเบียนจะไม่ยอมรับจดทะเบียนก็ได้ จนกว่าคำขอจดทะเบียนหรือเอกสารนั้นจะได้ทำให้บริบูรณ์หรือแก้ไขให้ถูกต้อง หรือได้ส่งเอกสารซึ่งกำหนดไว้นั้นครบทุกสิ่งอันหรือได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขข้อนั้นแล้ว

มาตรา ๑๐๒๐ บุคคลทุกคนเมื่อได้เสียค่าธรรมเนียมตามที่กำหนดในกฎกระทรวงแล้ว ขอบที่จะตรวจเอกสารซึ่งนายทะเบียนเก็บรักษาไว้ได้ หรือจะขอให้คัดสำเนาหรือเนื้อความในเอกสารฉบับใดๆ พร้อมด้วยคำรับรองว่าถูกต้องมอบให้ก็ได้

ผู้มีส่วนได้เสียของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทใดๆ เมื่อได้เสียค่าธรรมเนียมตามที่กำหนดในกฎกระทรวงแล้ว ขอบที่จะขอให้นายทะเบียนทำใบสำคัญแสดงการจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้นให้ก็ได้

มาตรา ๑๐๙๓ บุคคลใดๆ ตั้งแต่สองคนขึ้นไปจะเริ่มก่อการและตั้งเป็นบริษัท จำกัดก็ได้ โดยเข้าชื่อกันทำหนังสือบริคณห์สนธิ และกระทำการอย่างอื่นตาม บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้

มาตรา ๑๐๙๔ หนังสือบริคณห์สนธินั้น ต้องมีรายการดังต่อไปนี้ คือ

- (๑) ชื่อบริษัทอันคิดจะตั้งขึ้น ซึ่งต้องมีคำว่า “จำกัด” ไว้ปลายชื่อนั้นด้วยเสมอไป
- (๒) ที่สำนักงานของบริษัทซึ่งบอกทะเบียนนั้นจะตั้งอยู่ ณ ที่ใดในพระราช อาณาเขต
- (๓) วัตถุประสงค์ทั้งหลายของบริษัท
- (๔) ถ้อยคำสำแดงว่า ความรับผิดชอบของผู้ถือหุ้นจะมีจำกัด
- (๕) จำนวนทุนเรือนหุ้นซึ่งบริษัทคิดกำหนดจะจดทะเบียนแบ่งออกเป็นหุ้น มีมูลค่ากำหนดหุ้นละเท่าไร
- (๖) ชื่อ สำนัก อาชีวะ และลายมือชื่อของบรรดาผู้เริ่มก่อการ ทั้งจำนวนหุ้น ซึ่งต่างคนต่างเข้าชื่อซื้อไว้คนละเท่าใด

มาตรา ๑๐๙๕ หนังสือบริคณห์สนธินั้น ให้ทำเป็นต้นฉบับไว้ไม่น้อยกว่า สองฉบับ และให้ลงลายมือชื่อของบรรดาผู้เริ่มก่อการ โดยมีพยานลงชื่อรับรองด้วย สองคน และให้นำฉบับหนึ่งไปจดทะเบียน

ถ้าการจดทะเบียนบริษัทมิได้ทำภายในสามปีนับแต่วันที่นายทะเบียนรับจด ทะเบียนหนังสือบริคณห์สนธิ ให้หนังสือบริคณห์สนธินั้นสิ้นผล

มาตรา ๑๑๐๐ ผู้เริ่มก่อการทุกคนต้องลงชื่อซื้อหุ้นๆ หนึ่งเป็นอย่างน้อย

มาตรา ๑๑๐๑ บุคคลซึ่งเป็นกรรมการของบริษัทจำกัดจะรับผิดชอบโดยไม่จำกัด ก็ได้ ถ้ากรณีเป็นเช่นนั้นไซ้ ท่านว่าต้องจดแถลงความรับผิดชอบนั้นลงไว้ในหนังสือ บริคณห์สนธิด้วย

มาตรา ๑๒๓๖ นอกจากนี้ศาลอาจสั่งให้เลิกบริษัทจำกัดด้วยเหตุต่อไปนี้ คือ

- (๑) ถ้าทำผิดในการยื่นรายงานประชุมตั้งบริษัท หรือทำผิดในการประชุมตั้งบริษัท
- (๒) ถ้าบริษัทไม่เริ่มทำการภายในปีหนึ่งนับแต่วันจดทะเบียน หรือหยุดทำการถึงปีหนึ่งเต็ม
- (๓) ถ้าการค้าของบริษัททำไปก็มีแต่ขาดทุนอย่างเดียว และไม่มีทางหวังว่าจะกลับฟื้นตัวได้
- (๔) ถ้าจำนวนผู้ถือหุ้นลดน้อยลงจนเหลือเพียงคนเดียว
- (๕) เมื่อมีเหตุอื่นใดทำให้บริษัทนั้นไม่สามารถที่จะดำรงคงอยู่ต่อไปได้

แต่อย่างไรก็ดี ในกรณีทำผิดในการยื่นรายงานประชุมตั้งบริษัท หรือทำผิดในการประชุมตั้งบริษัท ศาลจะสั่งให้ยื่นรายงานประชุมตั้งบริษัท หรือให้มีการประชุมตั้งบริษัทแทนสั่งให้เลิกบริษัทก็ได้ แล้วแต่จะเห็นควร

ส่วนที่ ๙ การควบรวมบริษัทจำกัด

มาตรา ๑๒๓๗ บริษัทจำกัดจะควบรวมกันได้ โดยใช้มติพิเศษ

บริษัทตั้งแต่สองบริษัทขึ้นไป จะควบรวมในลักษณะใดลักษณะหนึ่งดังต่อไปนี้

- (๑) ควบรวมกันโดยเป็นบริษัทขึ้นใหม่ และบริษัทที่มาควบรวมกันต่างหมดสภาพการเป็นนิติบุคคล
- (๒) ควบรวมกันโดยบริษัทหนึ่งบริษัทใดยังคงมีสภาพเป็นนิติบุคคล และบริษัทอื่นที่ควบรวมกัน หมดสภาพจากการเป็นนิติบุคคล

มาตรา ๑๒๓๘ มติพิเศษซึ่งวินิจฉัยให้ควบรวมบริษัทจำกัด บริษัทต้องนำไปจดทะเบียนภายในสิบสี่วันนับตั้งแต่วันลงมติ

บรรพ ๕ ครอบครัว

ลักษณะ ๑ การสมรส

หมวด ๑ การหมั้น

มาตรา ๑๔๓๕ การหมั้นจะทำได้ต่อเมื่อบุคคลทั้งสองฝ่ายมีอายุสิบแปดปีบริบูรณ์แล้ว

การหมั้นที่ฝ่าฝืนบทบัญญัติวรรคหนึ่งเป็นโมฆะ

มาตรา ๑๔๓๖ ผู้เยาว์จะทำการหมั้นได้ต้องได้รับความยินยอมของบุคคลดังต่อไปนี้

- (๑) บิดาและมารดา ในกรณีที่ไม่มีทั้งบิดามารดา
- (๒) บิดาหรือมารดา ในกรณีที่มารดาหรือบิดาตายหรือถูกถอนอำนาจปกครองหรือไม่อยู่ในสภาพหรือฐานะที่อาจให้ความยินยอม หรือโดยพฤติการณ์ผู้เยาว์ไม่อาจขอความยินยอมจากมารดาหรือบิดาได้
- (๓) ผู้รับบุตรบุญธรรม ในกรณีที่ผู้เยาว์เป็นบุตรบุญธรรม
- (๔) ผู้ปกครอง ในกรณีที่ไม่มีบุคคลซึ่งอาจให้ความยินยอมตาม (๑) (๒) และ (๓) หรือมีแต่บุคคลดังกล่าวถูกถอนอำนาจปกครอง

การหมั้นที่ผู้เยาว์ทำโดยปราศจากความยินยอมดังกล่าวเป็นโมฆะ

มาตรา ๑๔๓๗ การหมั้นจะสมบูรณ์เมื่อฝ่ายผู้หมั้นได้ส่งมอบหรือโอนทรัพย์สินอันเป็นของหมั้นให้แก่ผู้รับหมั้นเพื่อเป็นหลักฐานว่าจะสมรสกับผู้รับหมั้นนั้น

หมวด ๓

ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส

มาตรา ๑๕๖๑ คู่สมรสต้องอยู่กินด้วยกันฉันคู่สมรส

คู่สมรสต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและฐานะของตน

มาตรา ๑๕๖๒ ในกรณีที่คู่สมรสไม่สามารถที่จะอยู่กินด้วยกันฉันคู่สมรสโดยปกติสุขได้ หรือถ้าการอยู่ร่วมกันจะเป็นอันตรายแก่กายหรือจิตใจหรือทำลายความผาสุกอย่างมาก คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ไม่สามารถจะอยู่กินด้วยกันฉันคู่สมรสโดยปกติสุขได้หรือฝ่ายที่จะต้องรับอันตรายหรือถูกทำลายความผาสุกอาจร้องต่อศาลเพื่อให้มีคำสั่งอนุญาตให้ตนอยู่ต่างหากในระหว่างที่เหตุนั้นๆ ยังมีอยู่ก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ ศาลจะกำหนดจำนวนค่าอุปการะเลี้ยงดูให้ฝ่ายหนึ่งจ่ายให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งตามควรแก่พฤติการณ์ก็ได้

มาตรา ๑๕๖๓ ในกรณีที่ศาลสั่งให้คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งย่อมเป็นผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ แต่เมื่อผู้มีส่วนได้เสียหรืออัยการร้องขอ และถ้ามีเหตุสำคัญ ศาลจะตั้งผู้อื่นเป็นผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ก็ได้

มาตรา ๑๕๖๔ ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนวิกลจริต ไม่ว่าศาลจะได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือไม่ ถ้าคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งไม่อุปการะเลี้ยงดูฝ่ายที่วิกลจริตตามมาตรา ๑๕๖๑ วรรคสอง หรือกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดอันเป็นเหตุให้ฝ่ายที่วิกลจริตอยู่ในภาวะอันน่าจะเกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจหรือตกอยู่ในภาวะอันน่าจะเกิดความเสียหายทางทรัพย์สินถึงขนาด บุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา ๒๘ หรือผู้อนุบาลอาจฟ้องคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่ฝ่ายที่วิกลจริต หรือขอให้ศาลมีคำสั่งใดๆ เพื่อคุ้มครองฝ่ายที่วิกลจริตนั้นได้

มาตรา ๑๕๑๕ เมื่อได้จดทะเบียนสมรสตามประมวลกฎหมายนี้ การหย่าโดยความยินยอมจะสมบูรณ์ต่อเมื่อคู่สมรสได้จดทะเบียนการหย่านั้นแล้ว

มาตรา ๑๕๑๖ เหตุฟ้องหย่ามีดังต่อไปนี้

- (๑) คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องผู้อื่นจนคู่สมรส เป็นผู้หรือมีผู้ ร่วมประเวณีกับผู้อื่นเป็นอาจिन หรือกระทำการกับผู้อื่นหรือยอมรับการกระทำของผู้อื่นเพื่อสนองความใคร่ของตนหรือผู้อื่นเป็นอาจिन อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้
- (๒) คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งประพฤตชั่ว ไม่ว่าความประพฤติชั่วนั้นจะเป็นความผิดอาญาหรือไม่ ถ้าเป็นเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่ง
  - (ก) ได้รับความอับอายขายหน้าอย่างร้ายแรง
  - (ข) ได้รับความถูกเกลียดชังเพราะเหตุที่คงเป็นคู่สมรสของฝ่ายที่ประพฤตชั่วอยู่ต่อไป
  - (ค) ได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินควร ในเมื่อเอาสภาพ ฐานะ และความเป็นอยู่ร่วมกันจนคู่สมรสมาคำนึงประกอบ อีกฝ่ายหนึ่งนั้นฟ้องหย่าได้
- (๓) คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทำร้าย หรือทรมานร่างกายหรือจิตใจ หรือหมิ่นประมาทหรือเหยียดหยามอีกฝ่ายหนึ่ง หรือบุพการีของอีกฝ่ายหนึ่ง ทั้งนี้ ถ้าเป็นการร้ายแรง อีกฝ่ายหนึ่งนั้นฟ้องหย่าได้
- (๔) คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจงใจละทิ้งร้างอีกฝ่ายหนึ่งไปเกินหนึ่งปี อีกฝ่ายหนึ่งนั้นฟ้องหย่าได้
  - (๔/๑) คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก และได้ถูกจำคุกเกินหนึ่งปีในความผิดที่อีกฝ่ายหนึ่งมิได้มีส่วนก่อให้เกิดการกระทำ ความผิดหรือยินยอมหรือรู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดนั้นด้วย และการเป็นคู่สมรสกันต่อไปจะเป็นเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่งได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินควร อีกฝ่ายหนึ่งนั้นฟ้องหย่าได้

คำอธิบายมาตราสำคัญ

บรรพ ๑

มาตรา ๔ วรรคหนึ่ง เป็นหลักการเบื้องต้นในการใช้กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเป็นกฎหมายเอกชน (Private Law) และสอดคล้องกับสกุลกฎหมายของประเทศไทยที่เป็นประเทศใช้สกุลกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law)

ในการใช้กฎหมายกับข้อเท็จจริงจึงต้องทำให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายที่จะต้องใช้กฎหมายตามตัวอักษร และหากข้อเท็จจริงนั้นไม่เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย การใช้กฎหมายก็ต้องเป็นไปตามความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์ของบทบัญญัติในส่วนกฎหมายนั้นๆ

มาตรา ๔ วรรคสอง เป็นวิธีการอุดช่องว่างของกฎหมายในกรณีที่ไม่สามารถใช้ข้อเท็จจริงตามบัญญัติของกฎหมายหรือเจตนารมณ์ของกฎหมาย ตามมาตรา ๔ วรรคหนึ่งข้างต้นได้ ให้อุดช่องว่างของกฎหมายดังนี้

๑. ให้ใช้จารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น กรณีไม่มีบทกฎหมายที่จะยกมาปรับใช้กับคดีได้
๒. ให้ใช้วิธีเทียบเคียงบทบัญญัติของกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง กรณีไม่มีจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น ตามข้อ ๑
๓. ให้ใช้หลักกฎหมายทั่วไป กรณีไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งมาเทียบเคียง ตามข้อ ๒

มาตรา ๑๕ วรรคหนึ่ง “สภาพบุคคล” เป็นกรณีจุดเริ่มต้นของภาวะการเป็นมนุษย์ที่กฎหมายเรียกว่าบุคคล ซึ่งตามปกติบุคคลแบ่งเป็นบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล ในมาตรานี้เป็นกรณีบุคคลธรรมดา ซึ่งจะเริ่มต้นในการทรงสิทธิหรือได้รับสิทธิตามกฎหมายในความเป็นบุคคล

“**อามิราคา**” (value) เป็นคุณค่าสำหรับเจ้าของหรือผู้ถือครองโดยไม่จำเป็นต้องมีราคาสำหรับทุกคน “**อาจถือเอาได้**” เป็นการแสดงตนเข้าแทนลงในทรัพย์สินนั้นๆ เช่น นกในป่า ปลาในแม่น้ำ เป็นต้น

ตัวอย่าง จากคำพิพากษาศาลฎีกานี้ถือได้ว่าสิ่งนั้นๆ เป็นทรัพย์สิน อาทิ สลากกินแบ่งของรัฐบาล (ฎ. ๑๑๒๐/๒๔๙๕) สิทธิทำเหมืองแร่ตามประทานบัตร (ฎ. ๒๘๕๕/๒๕๐๙ (ประชุมใหญ่) สิทธิบัตรตามสัญญาเช่าซื้อ (ฎ. ๑๕๐๒/๒๕๒๒) หุ่น (ฎ. ๓๘๕๓/๒๕๒๔)

มาตรา ๑๓๙ คำว่า “**อสังหาริมทรัพย์**” (immovable property) แบ่งออกเป็น ๔ กรณี ดังนี้

๑. **ที่ดิน** คือ พื้นดินที่อาจเกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือมนุษย์นำมาถม อาจเป็นที่ดินของเอกชน หรือที่ดินของรัฐ และถ้าเป็นที่ดินของเอกชนไม่จำกัดเอกสารสิทธิที่มีในการถือครอง ไม่ว่าจะเป็น ส.ค. ๑ (เป็นแบบแจ้งการครอบครองที่ดิน ไม่ใช่หนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน) น.ส. ๓ (หนังสือรับรองการทำประโยชน์) โฉนดที่ดิน ฯลฯ

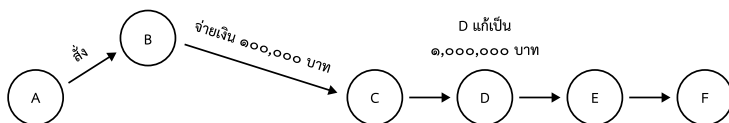
๒. **ทรัพย์อันติดอยู่กับที่ดินอันมีลักษณะถาวร** เช่น สิ่งปลูกสร้างในลักษณะที่คงทนถาวร (บ้าน ตึก สะพาน รั้ว) หรือบรรดาต้นไม้ที่เป็น ต้นไม้ยืนต้น ที่มีอายุเกิน ๓ ปี

๓. **ทรัพย์อันประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดิน** เช่น บรรดา กรวด หิน ดิน ทราย เป็นต้น

๔. **ทรัพย์สินอันเกี่ยวกับที่ดินหรือทรัพย์อันติดอยู่กับที่ดินหรือประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดิน** ได้แก่ กรรมสิทธิ์ในที่ดิน สิทธิครอบครองในที่ดิน ภาระจำยอม สิทธิอาศัย สิทธิเก็บกิน สิทธิเหนือพื้นดิน และภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์ ฯลฯ

มาตรา ๑๔๙ เป็นความหมายของ “**นิติกรรม**” ที่กฎหมายมิได้ระบุฝ่ายที่ทำให้นิติกรรมนี้จะเกิดโดยผู้ทำก็ฝ่ายก็ได้ ผู้ทำนิติกรรมเช่นกันจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้

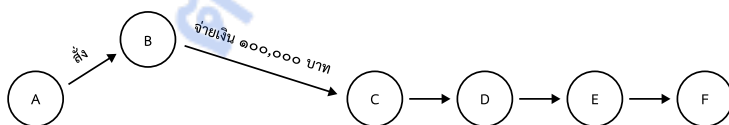
มาตรา ๑๐๐๗ ถ้ามีการแก้ไขข้อความอย่างใดๆ หรือคำรับรองตัวเงินโดยมิได้รับความยินยอมจากคู่สัญญาในตัวเงินทุกคน ผลก็คือตัวเงินฉบับนั้นไม่เสียไป แต่ยังคงมีผลผูกพันกับบุคคลที่ทำการแก้ไขหรือยินยอมในการแก้ไขนั้นกับผู้สืบทอดในภายหลัง

ผลที่ได้

- (๑) นาย D รับผิดชอบต่อ นาย E และนาย F ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท เพราะนาย D แก้ไข
- (๒) นาย A, นาย B และนาย C ยอมในการแก้ไข นาย A, นาย B และนาย C รับผิดชอบ ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท
- (๓) นาย A, นาย B และนาย C ไม่ยอมในการแก้ไข นาย A, นาย B และนาย C หลุดความรับผิดชอบ แต่นาย E ต้องรับผิดชอบ ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท ต่อนาย F เพราะอยู่หลังการเปลี่ยนแปลง

มาตรา ๑๐๐๗ วรรค ๒ มีการแก้ไข แต่เป็นการแก้ไขไม่ประจักษ์ คือ แบนเนียน ผู้แก้ไข ผู้ยินยอม และผู้สืบทอด หลังการแก้ไขต้องรับผิดชอบต่อผู้ทรง และไล่เบี้ยเอาแก่ผู้สืบทอดก่อนการแก้ไขได้ด้วย

ผลที่ได้

นาย F ผู้ทรงไล่เบี้ยนาย E และนาย D ได้ในวงเงิน ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท ตามมาตรา ๑๐๐๗ วรรคแรก และนาย F ยังไล่เบี้ยนาย A และนาย C ได้ตามจำนวนเงิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท และไล่เบี้ยนาย B ได้ในจำนวนเงิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท หากนาย B รับรองตัว

มาตรา ๑๓๓๖ กรรมสิทธิ์ เป็นสิทธิที่ได้มาตามกฎหมาย (de jure) ด้วยอำนาจแห่งกรรมสิทธิ์ เจ้าของทรัพย์สินย่อมมีสิทธิตามมาตรา ๑๓๓๖ ดังต่อไปนี้

๑. สิทธิใช้สอยทรัพย์สิน หมายถึง สิทธิที่จะใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของตนได้ตามความต้องการ ใช้สอยได้ตามใจสมัคร ไม่จำเป็นต้องใช้สอยอย่างวิญญูชนแต่ประการใด

๒. สิทธิจำหน่ายทรัพย์สิน คำว่า “จำหน่าย” นี้ มิใช่ขายเท่านั้น แต่มีความหมายกว้าง ทั้งการโอนกรรมสิทธิ์ เช่น ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ เป็นต้น โอนสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดให้ผู้อื่น เช่น ให้เช่า ให้ยืม ผากทรัพย์ให้สิทธิอาศัย ให้สิทธิเก็บกิน เป็นต้น ทำให้สถานะเดิมของทรัพย์สินนั้นเปลี่ยนไป เช่น การเผาไม้เป็นถ่าน (ฎ. ๖๔๔/๒๔๘๙) เป็นต้น หรือแม้กระทั่งทำให้สถานะของทรัพย์สินนั้นสิ้นไป เช่น การรื้อถอน ทำลาย ทำให้บุบสลาย ฯลฯ ก็อยู่ในความหมายของจำหน่ายทั้งสิ้น

๓. สิทธิได้ดอกผล ทั้งดอกผลธรรมดา ตามมาตรา ๑๔๘ วรรคสอง และดอกผลนิตินัย ตามมาตรา ๑๔๘ วรรคสาม

๔. สิทธิติดตามและเอาคืน จากผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือทรัพย์สินนั้นไว้ได้โดยไม่มีอายุความ (ฎ. ๑๑๐๘/๒๕๕๓, ๗๑๑๔/๒๕๕๓, ๑๙๑๒/๒๕๕๘) แต่หากผู้ยึดถือทรัพย์สินนั้นไว้ได้แย้งสิทธิ ไม่ยอมคืนให้ จะต้องใช้สิทธิทางศาลเท่านั้น จะใช้กำลังเพื่อเอาคืนโดยพลการได้ (ฎ. ๑๑๕๒/๒๕๑๐)

๕. สิทธิขัดขวางมิให้ผู้อื่นสอดเข้าเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินโดยมิชอบด้วยกฎหมาย เจ้าของทรัพย์สินมีอำนาจที่จะใช้กำลังเข้าขัดขวางโดยพลการ ไม่จำเป็นต้องใช้สิทธิฟ้องร้องต่อศาล หากได้กระทำไม่พอสมควรแก่เหตุแล้ว ย่อมไม่เป็นความผิดทั้งทางแพ่งและทางอาญา (ฎ. ๒๗๖๒/๒๕๒๓)

มาตรา ๑๓๓๗ เป็นเรื่องของสิทธิขจัดเหตุเดือดร้อนรำคาญ ซึ่งกฎหมายมุ่งคุ้มครองเจ้าของอสังหาริมทรัพย์ กล่าวคือ บุคคลใดใช้สิทธิของตนเป็นเหตุให้เจ้าของอสังหาริมทรัพย์ได้รับความเสียหาย หรือเดือดร้อนเกินที่ควรคิดหรือคาดหมายได้ว่าจะเป็นไปตามปกติและเหตุอันควรในเมื่อเอาสภาพและตำแหน่งที่อยู่แห่งทรัพย์สินนั้นมาประกอบ เช่นนี้ เจ้าของอสังหาริมทรัพย์มีสิทธิ ๒ ประการ คือ

บรรพ ๕

มาตรา ๑๔๓๕ เดิมการหมั้นจะทำได้ในระหว่างชายกับหญิงเท่านั้น และทั้งสองฝ่ายจะต้องมีอายุ ๑๗ ปีบริบูรณ์ แต่ได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ๒๔) พ.ศ. ๒๕๖๓ แก้ไขให้การหมั้นจะทำได้ต่อเมื่อบุคคลทั้งสองฝ่ายมีอายุ ๑๘ ปีบริบูรณ์ มิฉะนั้น เป็นโมฆะ ทั้งนี้เป็นไปตามหลักการสมรสเท่าเทียม เป็นผลให้การหมั้นโดยชอบด้วยกฎหมายอาจกระทำในระหว่างชายกับชาย หรือหญิงกับหญิงก็ได้ และเพิ่มอายุเป็น ๑๘ ปีบริบูรณ์ เป็นการกำหนดเกณฑ์อายุให้สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กที่กำหนดให้ “เด็ก” คือบุคคลที่มีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ซึ่งเท่ากับสิทธิของพลเมืองในการเลือกผู้แทน

มาตรา ๑๔๓๗ วรรคหนึ่ง เป็นแบบของสัญญาหมั้น เดิมการหมั้นจะสมบูรณ์เมื่อฝ่ายผู้ชายได้ส่งมอบหรือโอนทรัพย์สินอันเป็นของหมั้นให้แก่หญิงคู่หมั้นเพื่อเป็นหลักฐานว่าจะสมรสกับหญิงนั้น โดยกฎหมายใหม่ตามหลักสมรสเท่าเทียมเพียงเปลี่ยนจาก “ฝ่ายชาย” เป็น “ฝ่ายผู้หมั้น” และเปลี่ยน “หญิง” เป็น “ผู้รับหมั้น” และหลักกฎหมายประการอื่นยังคงเดิม กล่าวคือ

“**ของหมั้น**” เป็นทรัพย์สินซึ่งอาจเป็นสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ก็ได้ ของหมั้นซึ่งเป็นสังหาริมทรัพย์จะสมบูรณ์เมื่อฝ่ายผู้หมั้นส่งมอบแก่ผู้รับหมั้น ของหมั้นซึ่งเป็นอสังหาริมทรัพย์จะสมบูรณ์เมื่อฝ่ายผู้หมั้นโอนกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินให้แก่ผู้รับหมั้น เพียงแต่เอาโฉนดที่ดินใส่พานไว้ไม่ถือว่าเป็นของหมั้น (ฉ. ๑๙๐๑/๒๕๕๙)

“**จะสมรส**” หมายถึง การที่ผู้หมั้นกับผู้รับหมั้นตกลงจะไปจดทะเบียนสมรสในอนาคต การจัดพิธีการแต่งงานและการจัดงานฉลองมงคลสมรสโดยมิได้จดทะเบียนสมรส ไม่ถือเป็นการสมรสโดยชอบด้วยกฎหมาย

มาตรา ๑๔๓๖ วรรคสอง เมื่อหมั้นแล้วให้ของหมั้นตกเป็นสิทธิแก่ผู้รับหมั้น กฎหมายใช้คำว่า “ผู้รับหมั้น” ซึ่งหมายถึง เฉพาะตัวผู้รับหมั้น มิใช่พ่อ แม่ หรือครอบครัวของผู้รับหมั้น ของหมั้นเป็นทรัพย์สินที่ฝ่ายผู้หมั้นส่งมอบแก่ผู้รับหมั้น กฎหมายใช้คำว่า “ฝ่ายผู้หมั้น” จึงหมายถึง พ่อ แม่ หรือครอบครัวของผู้หมั้นก็ได้ หากเพียงตกลงนำทรัพย์สินมาแสดงในพิธีหมั้นโดยมิได้เจตนาจะยกให้ผู้รับหมั้นจริงๆ ซึ่งฝ่ายผู้หมั้นจะนำทรัพย์สินนั้นกลับคืนไป ย่อมมิใช่ของหมั้นที่จะตกเป็นสิทธิแก่ผู้รับหมั้น (เทียบ ฎ. ๘๙๕๔/๒๕๕๙)

มาตรา ๑๔๓๗ วรรคสาม “สินสอด” เป็นทรัพย์สินซึ่งฝ่ายผู้หมั้นให้แก่ “บิดามารดา ผู้รับบุตรบุญธรรมหรือผู้ปกครองฝ่ายผู้รับหมั้น” แล้วแต่กรณี เพื่อตอบแทนการที่ผู้รับหมั้นยอมสมรส สินสอดจึงตกเป็นกรรมสิทธิ์แก่บิดามารดา ผู้รับบุตรบุญธรรมหรือผู้ปกครองฝ่ายผู้รับหมั้น มิใช่ตกเป็นสิทธิแก่ตัวผู้รับหมั้นดังเช่นของหมั้น ถ้าไม่มีการสมรสโดยมีเหตุสำคัญอันเกิดแก่ผู้รับหมั้นหรือโดยมีพฤติการณ์ซึ่งฝ่ายผู้รับหมั้นต้องรับผิดชอบ ทำให้ผู้หมั้นไม่สมควรหรือไม่อาจสมรสกับผู้รับหมั้นนั้น ฝ่ายผู้หมั้นเรียกสินสอดคืนได้ โดยเรียกคืนตามกฎหมายว่าด้วยลาภมิควรได้

มาตรา ๑๔๓๗ วรรคสี่ ถ้าจะต้องคืนของหมั้นหรือสินสอดให้นำกฎหมายว่าด้วยลาภมิควรได้มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๔๓๙ เป็นบทบัญญัติในกรณีการผิดสัญญาหมั้น เมื่อมีการหมั้นแล้ว ถ้าฝ่ายใดผิดสัญญาหมั้น คือ หมั้นแล้วไม่ยอมทำการสมรส (ตามมาตรา ๑๔๔๐) อีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเรียกให้รับผิดชอบใช้ค่าทดแทน อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ฝ่ายผู้รับหมั้นเป็นฝ่ายผิดสัญญาหมั้นให้คืนของหมั้นแก่ฝ่ายผู้หมั้นด้วย

มาตรา ๑๔๔๐ เป็นบทบัญญัติในเรื่องค่าทดแทนในกรณีที่มีการผิดสัญญาหมั้น ซึ่งอาจเรียกค่าทดแทนได้ใน ๓ กรณี ดังต่อไปนี้

(๑) ทดแทนความเสียหายต่อกายหรือชื่อเสียงแห่งผู้หมั้นหรือผู้รับหมั้นนั้น กฎหมายมิได้บัญญัติให้รวมถึงความเสียหายทางจิตใจแต่อย่างใด

(๒) ทดแทนความเสียหายเนื่องจากการที่คู่หมั้น บิดามารดา หรือบุคคลผู้กระทำการในฐานะเช่นบิดามารดาได้ใช้จ่ายหรือต้องตกเป็นลูกหนี้เนื่องในการเตรียมการสมรสโดยสุจริตและตามสมควร

๒. **หย่าโดยคำพิพากษาของศาล** กรณีการหย่าในข้อนี้มิได้เป็นการหย่าโดยคู่สมรสทั้ง ๒ ฝ่ายยินยอม อาจเกิดขึ้นเพียงฝ่ายเดียวที่ประสงค์จะหย่า อีกฝ่ายไม่หย่า เช่นนี้ก็ยังหย่าไม่ได้ การที่คู่สมรสจะทำการหย่ากันได้ก็จะต้องให้ศาลมีคำพิพากษาให้หย่า ที่สำคัญศาลก็ต้องพิจารณาเหตุฟ้องหย่า มาตรา ๑๕๑๖ ตามที่จะได้กล่าวถึงในส่วนต่อไป

มาตรา ๑๕๑๕ เป็นบทบัญญัติที่สอดคล้องกับมาตรา ๑๕๑๔ กฎหมายแก้ไขใหม่ตามหลักการสมรสเท่าเทียมเพียงแต่เปลี่ยนคำว่า “สามีภริยา” เป็น “คู่สมรส” ซึ่งมีความหมายรวมทั้งสามีภริยาและกรณีคู่สมรสตามหลักการสมรสด้วย การจดทะเบียนหย่ายังคงหลักการเดิม กล่าวคือ ในกรณีที่การหย่าด้วยความยินยอมซึ่งนอกจากจะต้องทำเป็นหนังสือและมีพยานลงชื่ออย่างน้อย ๒ คนแล้วจะต้องจดทะเบียนการหย่าด้วย เนื่องจากหลักเกณฑ์การสมรสที่กำหนดให้ความสำคัญกับการจดทะเบียน ดังนั้น ภายหลังการจดทะเบียนสมรสกันแล้ว หากคู่สมรสประสงค์จะเลิกร้างก็ต้องจดทะเบียนหย่าเช่นกัน อาทิ คู่สมรสทำหนังสือหย่ากันแล้ว แต่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งไม่ยอมไปจดทะเบียนหย่า คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งฟ้องศาลให้บังคับไปจดทะเบียนหย่าได้ (ฎ. ๑๒๙๐/๒๕๐๐) อย่างไรก็ตาม การสมรส ณ ต่างประเทศโดยมิได้จดทะเบียนสมรสต่อพนักงานทูตหรือกงสุลไทยไม่เรียกว่าจดทะเบียนสมรส ดังนั้น การหย่าโดยความยินยอมก็สมบูรณ์ได้โดยไม่ต้องจดทะเบียนหย่า (ฎ. ๖๑๐/๒๕๔๖)

มาตรา ๑๕๑๖ เป็นบทบัญญัติเหตุฟ้องหย่า กฎหมายแก้ไขใหม่ตามหลักการสมรสเท่าเทียมเปลี่ยนจากสามีภริยาเป็นคู่สมรส จึงเพียงปรับบริบททางประการให้สอดคล้องกับกรณีสมรสเท่าเทียมเท่านั้น หลักการสำคัญยังคงเป็นไปตามเดิม เหตุฟ้องหย่ามี ๑๐ ประการ ดังต่อไปนี้

(๑) คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องผู้อื่นจนคู่สมรส เป็นผู้หรือมีผู้ ร่วมประเวณีกับผู้อื่นเป็นอาจิน หรือกระทำการกับผู้อื่นหรือยอมรับการกระทำของผู้อื่นเพื่อสนองความใคร่ของตนหรือผู้อื่นเป็นอาจิน อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้ เช่น คู่สมรสมีผู้ ร่วมประเวณีกับผู้อื่นเป็นอาจิน เป็นเหตุหย่า ตามมาตรา ๑๕๑๖ (๑) (ฎ. ๘๙๔๓/๒๕๕๓) เอาเมียน้อยมาอยู่ในบ้านและอยู่กินด้วยกันฉันสามีภรรยา